
Posvetovanja

Mednarodni znanstveni simpozij Gospodarska in družbena zgodovina med retrospektivo in perspektivo/ Economic and Social History from Retrospective to Perspective, Ljubljana, 14.–16. 11. 2012

Od 14. do 16. novembra 2012 je v Ljubljani potekal mednarodni znanstveni simpozij z naslovom *Gospodarska in družbena zgodovina med retrospektivo in perspektivo / Economic and Social History from Retrospective to Perspective*. Simpozij je ob 35-letnici delovanja organiziral Zgodovinski inštitut Milka Kosa Znanstveno-raziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Začetki omenjenega inštituta sicer segajo že v leto 1947, ko je bila v okviru Inštituta za zgodovino ustanovljena tudi posebna Sekcija za občo in narodno zgodovino. Upravnik inštituta in načelnik sekcije je bil prav dr. Milko Kos. Leta 1972 je bila dotedanja sekcija preoblikovana v samostojen Inštitut za občo in narodno zgodovino, ki se je 5 let za tem preimenoval v Zgodovinski inštitut Milka Kosa.

Kar tri okrogle obletnice je inštitut obeležil z organizacijo tridnevnega mednarodnega znanstvenega simpozija in z obletničnim večerom, ki je sledil prvemu dnevu srečanja. Kot je v svojem nagovoru dejala predstojnica inštituta dr. Petra Svoljšak, je bil namen organizacije simpozija dvojen: v preteklosti so se na inštitutu lotili obsežnega projekta sistematične obravnave tem iz gospodarske in socialne zgodovine (z namenom priprave leksikona oziroma enciklopedije), ki je sicer ostal neuresničen, a želja po nadaljevanju tovrstnega dela, kot je dejala Svoljšakova, še vedno ostaja, hkrati pa so z organizacijo simpozija želeli odpreti vrata razpravi o metodoloških in vsebinskih vprašanjih gospodarske in socialne zgodovine, saj se, kot je dejala predstojnica, nekako nikdar ne uspejo usesti skupaj in se o tem dodobra pogovoriti.

Temu sta sledila prispevka dr. Darje Mihelič in dr. Eve Holz (obe z Zgodovinskega inštituta Milka Kosa), v katerih sta predstavili že omenjeni načrt priprave leksikona gospodarske in socialne zgodovine Slovencev (katerega začetki segajo že vse v 50. leta 20. stoletja), opravljeno delo na tem projektu ter težave, s katerimi so se ob tem srečevali, in ki so v končni fazi vodile do opustitve ambicioznega načrta. V tem času so na inštitutu uspeli izvesti bolj ali manj dovršene raziskave na področju zgodovine agrarnih panog (v letih 1970 in 1980 sta izšli 2 knjigi Zgodovine agrarnih panog), prometa ter obrti in industrije.

Sledil je drugi sklop predavanj s tremi napovedanimi prispevki. Italijanski zgodovinar dr. Luca Mocarelli je podal zanimiv prispevek, ki je problematiziral nekritično uporabo časovnih serij statističnih podatkov pri obravnavanju gospodarske zgodovine. Mocarelli je opozoril, da le-ta lahko vodi v prevelike poenostavitve in popačenje zgodovinskih dejstev. Kot dokaz je navedel uporabo časovne serije podatkov o nekaterih cenah in plačah v Milanu v 18. stoletju, ki jo je pripravil raziskovalec Alda de Maddalena in ki so jo nato kot zanesljiv vir za prikaz življenjskega

standarda uporabljali tudi številni drugi raziskovalci. Mocarelli je prepričljivo pokazal, da ima ta serija podatkov velike pomanjkljivosti in da na njeni podlagi ni mogoče sklepati o življenjskem standardu ljudi v Milanu v obravnavanem obdobju.

Dr. Hrvoje Petrić s filozofske fakultete v Zagrebu je predstavil razvoj zgodovinopisja (po drugi svetovni vojni) s področja gospodarske zgodovine na Hrvaškem. Pri tem je bil za primerjavo s Slovenijo, kjer je gospodarska zgodovina vsaj na ljubljanski filozofski fakulteti precej slabo zastopana, zanimiv podatek, da se je na zagrebški filozofski fakulteti na dodiplomskem študiju zgodovine že od leta 1959 (pa vse do konca 90. let) predaval tudi predmet gospodarska zgodovina. Prav tako so se podobni predmeti vse do 90. let 20. stoletja, ko je po ugotovitvah Petrića prišlo do močnega zmanjšanja zanimanja za gospodarsko zgodovino, predavali tudi na pravni in ekonomski fakulteti. Posledično je kar 17 odstotkov doktorskih nalog s področja zgodovine na zagrebški filozofski fakulteti v letih 1954–2006 obravnavalo teme iz gospodarske zgodovine. V 90. letih je prišlo po ugotovitvah Petrića do zmanjšanja zanimanja za gospodarsko zgodovino, a stanje se po podatkih, ki jih je predstavil, v zadnjih letih spet popravlja.

Švicarski raziskovalec dr. Luigi Lorenzetti, ki naj bi predstavil pristope raziskav gospodarske zgodovine švicarskih Alp, je bil odsoten, zato so na simpoziju prebrali zgolj povzetek njegovega prispevka. V njem Lorenzetti Alpe izpostavlja kot nedvomen povezovalni element Švicarjev in Švice, zato v obravnavi Alp v zgodovinopisju vidi tudi predstavitev načina, kako Švicarji pojmujejo sebe in svojo zgodovino. Lorenzetti ugotavlja, da so bile Alpe v starejših sintetičnih delih predstavljene kot pomemben, celo konstitutiven element švicarske države, kasneje pa so to vlogo v zgodovinopisju izgubljale in v ospredje je stopala Švica kot vodilna sila »v dinamiki gospodarske globalizacije in v vrhu procesa metropolizacije evropske celine«. Sledil je obletnični večer s pogostitvijo.

Naslednji dan je avstrijski zgodovinar dr. Ernst Bruckmüller najprej predstavil stanje na področju avstrijskih monografskih raziskav gospodarske zgodovine, pri čemer je ugotavljal, da ravno zaradi težav, na katere je prejšnji dan nakazal Mocarelli – namreč problematične uporabe različnih statističnih metod za rekonstruiranje zgodovinskega dogajanja, v obravnavah gospodarske zgodovine pogosteje naletimo na pripovedno obliko prikaza in bolj redko na ekonometrično-analitično.

Sledil je prispevek dr. Aleksandra Panjeka z Univerze na Primorskem z naslovom »Pridni« kmetje? Integrirana ruralna ekonomija v zahodni Sloveniji v predindustrijski dobi. V njem je Panjek razmišljal o tem, kaj je kmete, ki so se poleg kmetijstva ukvarjali z več neagrarnimi dejavnostmi kot povprečen evropski kmet, gnalo v tovrstne dodatne dejavnosti, kot so prevoznništvo, obrt, trgovina ipd. To je pripisal boju za preživetje, lažjemu plačevanju dajatev in davščin ter večanju družin preko meje, v okviru katere je preživetje še nudila zgolj agrarna dejavnost. Nekako retorično je nato zastavil tudi vprašanje, ali morda od tod izvira pregovorna slovenska pridnost.

Mladi raziskovalec z Univerze na Primorskem Hrvoje Ratkajec pa je s svojim prispevkom predstavil primer uspešne uporabe modelov prostorske ekonomije za

analizo konkretnega zgodovinskega dogajanja. V prispevku z naslovom Proces industrializacije in oblikovanje industrijske regije v prostoru severovzhodnega Jadrana (Furlanija, Primorska in Istra) (1900–1940) je obsežno predstavil zlasti uporabljeno metodologijo. Težavam s pretirano poenostavitvijo zgodovinske preteklosti pri uporabi teoretičnih modelov, na kar je prejšnji dan opozarjal Mocarelli, se je uspel izogniti s smiselnim kombiniranjem več prostorsko ekonomskih teorij oziroma pristopov ter z upoštevanjem tudi zgodovinskega konteksta in specifičnih razmer. Na podlagi preučitve izbranih teorij je nato analiziral podatke o 117 industrijskih podjetjih, jih je razvrstil v 12 panog, nato pa opazoval, ali v obravnavanem prostoru in času pride do oblikovanja močne industrijske regije ali regionalnih polov rasti. Njegov zaključek je bil, da se industrijska regija ni oblikovala, da pa je Trst nedvomno predstavljal regionalni center industrijske rasti.

Za zaključek jutranjega dela simpozija je dr. Karla Oder iz Koroškega pokrajinskega muzeja predstavila še industrializacijo Koroške vse od prvih rudnikov in fužin do razvoja po drugi svetovni vojni.

V drugem dopoldanskem delu sta manjkala dva referenta – dr. Miroslav Bertosa, ki naj bi predstavil stanje v zgodovinske obravnavah istrske gospodarske zgodovine po letu 1950, in dr. Miha Kosi z Zgodovinskega inštituta Milka Kosa, ki naj bil predaval o zgodovini mest na Slovenskem. Ker ga ni bilo, so na simpoziju prebrali zgolj njegov povzetek. V njem Kosi ugotavlja, da se je zgodovina mest v Sloveniji sicer preučevala in se še proučuje, da pa smo na tem področju v precejšnjem zaostanku za evropskim zgodovinopisjem.

Sledil je prispevek dr. Mihe Preinfalka z Zgodovinskega inštituta Milka Kosa z naslovom Novoveško plemstvo na Slovenskem – med zakoni gospodarstva in zahtevami družbe. Preinfalk je v njem predstavil plemstvo na Slovenskem v času, ko so mnogi uspešni podjetni posamezniki in celo uradniki prejeli plemiške nazive. S podjetniškim načinom razmišljanja so svoje bogastvo pogosto še oplemenitili, velikokrat pa se je zgodilo tudi, da so zaradi novega načina življenja opuščali stare dejavnosti in posledično včasih tudi popolnoma obubožali. Po drugi strani se je »staro« plemstvo le redko oprijelo novih načinov pridobivanja premoženja, kar je zlasti po zemljiški odvezi tudi v njihovih vrstah pogosto vodilo do finančnega propada.

Dr. Katarina Keber z Zgodovinskega inštituta Milka Kosa pa je v svojem prispevku o položaju zgodovine medicine v slovenskem zgodovinopisju opozorila, da kljub razcvetu socialne zgodovine v evropskem zgodovinopisju ta pri nas še vedno ostaja na obrobju zanimanja. Tako imamo na področju zgodovine medicine zaenkrat le redke in večinoma fragmentarne raziskave, je ugotavljala Kebrova.

V popoldanskem delu simpozija je dr. Miha Seručnik z Zgodovinskega inštituta Milka Kosa predstavil delo potujočega učitelja za vinarstvo na Kranjskem Franca Gombača, ki je bil po njegovih ugotovitvah nadvse prizadeven in zato pri svojem delu tudi zelo uspešen. Podoben prispevek je pripravil dr. Dušan Kos, ki je predstavil miselni svet Franca Henrika barona Raigersfelda (1697–1760) na podlagi proučitve njegovih gospodarsko-političnih traktatov ter službenih in privatnih za-

pisov. Kos ga je ocenil kot »nadpovprečno razgledano, dejavno in vplivno osebnost, ki je v službi terezijanske države v drugi tretjini 18. stoletja pomembno sodelovala pri preurejanju gospodarske podobe avstrijskega Primorja, Kranjske, Notranje Avstrije in državne politike nasploh«.

Kot perspektiven mladi zgodovinar se je predstavil Žiga Zwitter, mladi raziskovalec z oddelka za zgodovino z ljubljanske filozofske fakultete. V svojem prispevku je obravnaval agrarno zgodovino podložnikov dveh gospoств med Podjuno in Menino v 16. in 17. stoletju, ki jo je predstavil iz vseh možnih zornih kotov in s pomočjo različnih podatkov in preračunov.

Problematiko virov za gospodarsko zgodovino pa sta obravnavala prispevka dr. Matjaža Bizjaka z Zgodovinskega inštituta Milka Kosa in dr. Aleksandra Žižka iz Zgodovinskega arhiva Celje. Prvi je obravnaval uporabo kvantitativnih virov pri raziskovanju zemljiških gospoств in poudaril, da so bili v preteklosti v slovenskem zgodovinopisju kvantitativni podatki uporabljeni kvečjemu kot dopolnilni statistični prikaz tega, kar so raziskovalci razbrali iz t. i. vodilnih virov, in šele pred nedavnim so se kot pomemben vir začele uporabljati tudi srednjeveške računske knjige, ki s svojo statistično obdelavo lahko ponudijo marsikatero zanimivo odkritje. Žižek pa je vire za zgodovino obrti in cehovstva v obravnavanem času razdelil na tri glavne skupine: normativne akte, ki so regulirali obrt, dokumente cehov in obrtnikov ter dokumente upravnih in sodnih organov, ki zadevajo obrt in cehe.

Zadnji dan simpozija je bil, z izjemo prispevkov dr. Staneta Grande (katerega predavanje naj bi sprva bilo že popoldne pred tem) in dr. Borisa Golca (oba z Zgodovinskega inštituta Milka Kosa) posvečen obravnavam novejših obdobij v gospodarski zgodovini. Grandov prispevek je dopolnjeval že prejšnji dan slišano predavanje Preinfalka, saj je obravnaval obdobje po zemljiški odvezi. Granda je podobno kot Preinfalka ugotavljal, da so se dotedanji zemljiški gospodi le stežka prilagajali novi kapitalistični logiki – organizacijsko so bile takšne veleposesti neprilagojene, manjkalo jim je zagonskega kapitala za lastno organizacijo agrarne proizvodnje, pestila so jih oddaljena tržišča in po 1851 še velika domača konkurenca, poleg tega pa je bila slovenska veleposest v povprečju močno gozdnata. Golec pa je predstavil nastanek in razvoj slovenskih pokrajinskih imen glede na identitete prebivalcev – od kod in od kdaj imena Štajerci, Korošci, Gorenjci, Dolenjci, Notranjci, Primorci, Prekmurci ter kako so se ta poimenovanja sčasoma spreminjala.

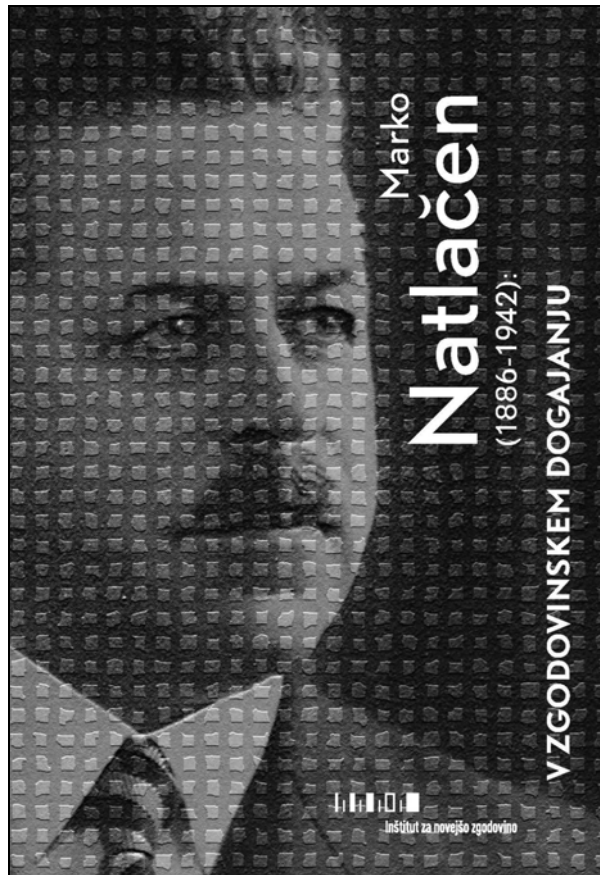
Dr. Jože Prinčič z Inštituta za novejšo zgodovino je v svojem prispevku orisal razvoj preučevanja gospodarske zgodovine Slovencev v času druge jugoslovanske države in osamosvajanja. V njem je ugotavljal, da je bila bibliografija na tem področju do sredine osemdesetih let 20. stoletja precej skromna, po tem času pa je raziskovanje novejših gospodarske zgodovine močno poskočilo. Predstavil je tudi ključna dela in izpostavil pomen Inštituta za novejšo zgodovino pri raziskovanju te problematike. Ob tem je bil kritičen do trenutnega stanja, ki je na raziskovalnem področju še vedno zelo plodno, a finančno vedno manj podprto in se zato sooča z vedno novimi izzivi.

Dr. Aleksander Lorenčič z Inštituta za novejšo zgodovino pa je predstavil slovensko gospodarstvo v turbulentnem času med tranzicijsko in globalno krizo (1990–2010) – v času, ki so ga zaznamovali začetna tranzicijska gospodarska nestabilnost, ki jo je Slovenija relativno hitro uspela preseči in že sredi leta 1993 preiti v obdobje transformacijskega okrevanja, nato pa spet soočenje z novo globalno krizo. Poudaril je, da je kljub problematiki dostopnosti virov, kritične distance pri proučevanju in vpletanja aktualne politike v procese in možnosti proučevanja, tudi najnovejša obdobja vredno proučevati. Kasneje se je v razpravi vnela zanimiva debata o tem, ali je bila slovenska tranzicijska »zgodba o uspehu« res posledica dobro zastavljenega tranzicijskega načrta ali pa morda že v tistem času ležijo vzroki za današnjo globoko krizo, pa tudi še živahna debata o dostopnosti in problemih namernega uničevanja gradiva za najnovejša zgodovinska obdobja.

Kot zadnji se je s svojim prispevkom predstavil ddr. Neven Borak (Banka Slovenije), ki je osvetlil razvoj in vpliv teoretičnih ekonomskih struj vse od velike gospodarske krize leta 1929 do zdaj na oblikovanje fiskalne politike v Evropski uniji (od njenih začetkov pa do današnje razprave glede uporabe fiskalne politike pri vplivanju na krizo). S svojim bogatim ekonomskim znanjem in zato specifičnim načinom raziskovanja gospodarske zgodovine je tako predstavil še enega izmed možnih pristopov k raziskovanju gospodarske zgodovine.

Tridnevni simpozij je osvetlil marsikatero metodološko in teoretično vprašanje pri raziskovanju gospodarske zgodovine, kar je bila zagotovo njegova največja vrednost. Pokazalo se je tudi, da so to pomembna vprašanja pri obravnavanju prav vseh zgodovinskih obdobj, čeprav so pristopi pri njihovem raziskovanju seveda različni. Po drugi strani pa so se nekateri referenti izgubili v naštevanju in prikazovanju bibliografije, pri čemer niso uspeli narediti koraka dlje in iz obravnavane bibliografije analizirati in problematizirati tudi različnih teoretičnih pristopov (ali pa jim je to uspelo le delno), kar bi takšnim prispevkom dalo še večjo vrednost. Tudi tisti prispevki, ki so se nanašali na konkretne vsebinske raziskave, so bili raznovrstni – od odličnih predstavitev resnično novih dognanj do sintetičnih predstavitev dela posameznih raziskovalcev. Vsekakor pa je pohvalna ideja snovalcev simpozija, da se na njem resneje spregovori tudi o metodoloških in teoretičnih vprašanjih, kar bi bilo v prihodnosti gotovo še treba ponoviti ali pa recimo kar redno ponavljati.

Janja Sedlaček

Marko Natlačen (1886–1942)
v zgodovinskem doganju
Inštitut za novejšo zgodovino
319 strani
Cena 25,00 EUR